

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

БОЖКО Олена Сергіївна

УДК 811.111'38:821.111

**ЛІНГВАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АТМОСФЕРИ САСПЕНС
В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ ХОРРОР:
СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Херсон – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
НІКОНОВА ВІРА ГРИГОРІВНА,
Київський національний лінгвістичний університет,
завідувач кафедри англійської філології і перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ПРИХОДЬКО АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,
Запорізький національний технічний університет,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу

кандидат філологічних наук, доцент
ЧЕТОВА НАТАЛІЯ ЙОСИПІВНА,
Національний університет «Львівська політехніка»,
доцент кафедри іноземних мов

Захист відбудеться "_15_" березня 2018 року о _15_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.05 Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, провулок 40 років Жовтня, 47, корп. 5.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27.

Автореферат розісланий "_15_" лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Цапів

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертаційну працю присвячено дослідженню семантико-когнітивного аспекту лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс в англомовних художніх текстах жанру хоррор шляхом аналізу структурно-семантичних і функціональних характеристик вербальних репрезентантів атмосфери саспенс, ідентифікації художніх концептів і моделювання концептуальної системи, вилучення глибинних смислів, закодованих у поняттєво-ціннісній та образно-ціннісній площинах концептуального простору SUSPENSE ‘САСПЕНС’.

Аналіз і оцінку головних вимірів поняття «саспенс» (англ. *suspense* ‘невідомість’, ‘невирішеність’, від лат. *suspendere* ‘висіти’, ‘підвішувати’; *suspensus* ‘підвішений’, ‘застиглий’) покладено в основу західних і вітчизняних розвідок у галузі філософії (Р. Кавендіш, Т. І. Любасок, М. Хайдеггер, Ю. О. Шабанова), культурології (Л. Леві-Брюль, І. А. Морозов, Р. Отто, О. М. Фрейденберг), психології (К. Ізард, А. Кемпінські, М. Лене, Н. Фрідж, Д. Цильман), психолінгвістики (Р. Бароні, Х. Вулф, Р. Герріг, М. Завіславска, Н. Керолл, Л. Мікос, Дж. Паблос, М. Уайд), естетики (Е. Берк), мистецтвознавства, зокрема, кінематографу (О. Б. Іванова, Т. Кнопс, Д. Комм, Ю. М. Лотман, Ф. Трюффо, А. Хенцмейер, Ю. Г. Цивьян), музики (Г. К. Жукова, В. Куренной, С. В. Лаврова), балету (А. В. Верхоляк, Л. К. Вичужанова, Г. К. Жукова, Л. А. Нижегородцева-Кириченко). Дослідженню таємниці страху присвячувалися праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців (М. Бьонемарк, Д. Д. Джонсон С. Т. Джоши, Ю. Івате, К. Левін, О. В. Матвієнко, С. Монк, Е. Мюррей, Н. Т. Пахсарьян, І. Шен, М. Уер) і лінгвістів (Дж. Доув, Д. Лодж, Г. В. Лещенко), проте досі немає однозначної відповіді на питання про онтологічну сутність явища «саспенс»: якою є природа саспенсу – лінгвістичною (М. Тулан, Дж. Томсон) чи психологічною (Р. Герріг, Дж. Паблос).

Становлення у другій половині ХХ ст. когнітивно-дискурсивної парадигми (Н. Д. Арутюнова, Т. ван Дейк, О. С. Кубрякова, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, А. М. Приходько, І. С. Шевченко), що сприяло зміцненню міждисциплінарних зв’язків між науками гуманітарного циклу, зумовленого поширенням когнітивного аналізу на різні області знань, відкрило нові перспективи у розкритті природи саспенсу як мистецтву створювати напругу у свідомості сучасної людини (Х. Вулф, Р. Герріг, Л. Мікос) шляхом застосування різних способів реконструкції концептуальних структур авторської свідомості (С. О. Аскольдов, Л. І. Белехова, М. Джонсон, О. П. Воробйова, Дж. Лакофф, В. Г. Ніконова, П. Стоквел, Д. Фрімен, Н. Й. Четова) у динамічній системі художнього дискурсу (О. А. Бабелюк, І. А. Бехта, Я. В. Бистров, Е. Семіно, М. Фрімен, Р. Цур).

Актуальність дисертаційного дослідження визначається його відповідністю загальним спрямуванням сучасної лінгвістики на вивчення принципів взаємодії двох основних когнітивних систем – мови та мислення – у мовній репрезентації внутрішнього світу людини, зокрема її емоційної сфери. Семантико-когнітивний аналіз вербальних репрезентантів атмосфери саспенс як домінантної ознаки жанру хоррор, здійснений із застосуванням теоретико-методологічної бази концептології у її лінгвістичному і лінгвопоетологічному вимірах, сприяє експлікації

концептуального змісту англомовних художніх творів жанру хоррор і розкриттю асоціацій щодо поняття «саспенс» у колективному уявленні й авторському розумінні, детермінованому вимогами жанру хоррор.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація відповідає профілю досліджень, які проводяться на факультеті іноземної філології Херсонського державного університету в межах наукової теми: «Лінгвокогнітивні і комунікативно-прагматичні аспекти дослідження мовно-мовленнєвих одиниць сучасної англійської мови» (державна реєстрація №0110U002453) кафедри англійської мови та методики її викладання (тему дисертації затверджено Вченою радою Херсонського державного університету, протокол № 5 від 28 листопада 2016 року).

Мета дослідження – розкриття лінгвокогнітивної специфіки створення атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати онтологічний статус поняття «саспенс» у гуманітарній парадигмі;
- виявити особливості створення атмосфери саспенс у художніх творах;
- розробити методику семантико-когнітивного аналізу вербальних репрезентантів атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор на основі методологічних засад лінгвокогнітивної наукової парадигми;
- окреслити корпус контекстів, у яких вербальними засобами створено атмосферу саспенс, та визначити їхню тематику й обсяг;
- систематизувати вербальні репрезентанти атмосфери саспенс залежно від їхніх лексико-граматичних і семантичних характеристик;
- побудувати асоціативно-змістове поле вербальних репрезентантів атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор;
- структурувати розмаїтість чинників і проявів атмосфери саспенс шляхом реконструкції художніх концептів і моделювання концептуальної системи англомовних художніх текстів жанру хоррор;
- вилучити концептуальну інформацію стосовно атмосфери саспенс шляхом фреймового моделювання поняттєво-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE 'САСПЕНС';
- окреслити асоціації щодо атмосфери саспенс шляхом конструювання базових і поетично переосмислених концептуальних метафор у складі образно-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE 'САСПЕНС'.

Об'єкт дослідження – різномірневі засоби номінації (слова, словосполучення, речення, фрагменти тексту), які репрезентують атмосферу саспенс у напружено маркованих контекстах, вилучених із англомовних художніх текстів жанру хоррор.

Предмет – лінгвокогнітивні особливості різномірневих вербальних засобів репрезентації атмосфери саспенс, які визначають національно-культурне знання й авторські асоціації щодо атмосфери саспенс.

Матеріалом дослідження слугують дев'ять художніх творів жанру хоррор загальним обсягом 2140 ум. стор.: J. Blackwood *The Doll* 'Лялька' (1945), W. P. Blatty *The Exorcist* 'Вигнання диявола' (1971), J. Shirley *The Haunting of Hill House* 'Привид будинку на пагорбі' (1959), D. Koontz *Tick Tock* 'Тік-так' (1996), B. Stocer *Dracula* 'Дракула' (1897), S. King *The Shining* 'Сяйво' (1977), H. Lovecraft *At the Mountains of*

Madness ‘Хребти божевілья’ (1936), Н. Lovecraft *The Dunwich Horror* ‘Данвічський жах’ (1984), S. King *The Mist* ‘Туман’ (1980). Методом суцільної вибірки отримано 5847 лексичних одиниць, що репрезентують атмосферу саспенс у 3626 напружено маркованих контекстах.

Методика семантико-когнітивного аналізу лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс у англomовних художніх текстах жанру хоррор базується на загальнонаукових методах (*спостереження, опис, систематизація, індукція, дедукція*) та емпірико-теоретичних методах (*аналіз, синтез*), а також на методологічних засадах *поетико-когнітивного* аналізу художнього тексту (В. Г. Ніконова), що передбачає застосування методів і процедур аналізу лінгвопоетики, розглянутої крізь призму когнітивної парадигми, для проведення дисертаційного дослідження у двох напрямках: 1) жанр – текст – мова і 2) концепт – концептуальна схема – смисл.

Виконання дисертаційного дослідження у напрямку «жанр – текст – мова» вимагає залучення інструментарію літературознавства та лінгвістики, насамперед лінгвостилістики. Методологію літературознавства, зокрема методи *філологічного, компаративного, герменевтичного* аналізу, задіяно для жанрової характеристики досліджуваних художніх творів; методологію лінгвостилістики, зокрема метод *контекстуально-інтерпретаційного* аналізу, застосовано для виокремлення напружено маркованих контекстів, у яких репрезентовано атмосферу саспенс. Спеціальні методи лінгвістичного аналізу, зокрема методи *семантичного, компонентного, лінгвостилістичного і дескриптивного* аналізу, уможливили вилучення вербальних репрезентантів атмосфери саспенс. Дослідження у напрямку «концепт – концептуальна схема – смисл» базується на методиках *концептуального* аналізу, серед яких: методика *ідентифікації художніх концептів* і методики *когнітивного моделювання*: фреймів поняттєво-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE ‘САСПЕНС’, концептуальних схем базових і поетичного переосмислених метафор образно-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE ‘САСПЕНС’. Процедури *кількісних підрахунків* використовуються на всіх етапах аналізу для визначення особливостей вербалізації і концептуалізації національно-культурного знання й авторських асоціацій щодо атмосфери саспенс.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації *уперше* у сучасному мовознавстві:

- розв’язано проблему вербального втілення національно-культурного знання й авторських асоціацій щодо атмосфери саспенс у англomовних художніх текстах жанру хоррор;

- визначено способи текстової репрезентації атмосфери саспенс у напружено маркованих контекстах, які розрізняються за темою («людина», «природне явище» і «надприродне явище») і обсягом (пропозитивні, композитні і дискурсивні);

- виявлено специфіку вербальних репрезентантів атмосфери саспенс у напружено маркованих контекстах, зумовлену їхніми лексико-граматичними характеристиками (проста, складна і комплексна номінація предметності, процесуальності й ознаковості) і семантичними параметрами (експресивно-оцінна, експресивно-емотивна й образна лексична номінація);

– розроблено принципи побудови асоціативно-змістового поля вербальних репрезентантів атмосфери саспенс, структурні компоненти якого (ядерна, навколоядерна і периферійна зони) представляють систематизовану сукупність різнорівневих номінативних засобів, які позначають об'єкти і явища, дії і стани та їхні ознаки, що асоціюються з атмосферою саспенс;

– структуровано розмаїтість чинників і проявів атмосфери саспенс шляхом реконструкції художніх концептів і моделювання концептуальної системи англомовних художніх текстів жанру хоррор;

– вилучено концептуальну інформацію й окреслено коло асоціацій стосовно атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор шляхом фреймового моделювання поняттєво-ціннісної площини і конструювання базових і поетично переосмислених концептуальних метафор у складі образно-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE 'САСПЕНС'.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що лінгвокогнітивний аналіз вербальних репрезентантів атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор сприяє розвитку когнітивно-дискурсивного напрямку лінгвістичних досліджень. Отримані результати є внеском у теорію номінації (систематизація лексико-граматичних і семантичних характеристик вербальних репрезентантів атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор), теорію польового моделювання (розробка принципів побудови асоціативно-змістового поля вербальних репрезентантів атмосфери саспенс), лінгвокогнітологію (ідентифікація художніх концептів атмосфери саспенс), когнітивну теорію образності (моделювання базових і поетично переосмислених концептуальних метафор, які є основою словесних поетичних образів атмосфери саспенс), когнітивне моделювання (конструювання фреймів поняттєво-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE 'САСПЕНС').

Практичне значення отриманих результатів зумовлюється можливістю їх використання у таких теоретичних курсах, як: лексикологія англійської мови (розділ «Лексична семантика»), стилістика англійської мови (розділи «Стилістична семасіологія», «Поетичні тропи і фігури мовлення», «Стилістична лексикологія», «Стилістичний синтаксис», «Стилістика художнього тексту»), теоретична граматики англійської мови (розділ «Семантика словосполучення, речення і тексту»), у спецкурсах із когнітивної лінгвістики і когнітивної поетики, у написанні курсових, дипломних і магістерських робіт з інтерпретації літературного тексту.

Апробацію результатів дослідження здійснено на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві» (Львів, 2016), «Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи» (Одеса, 2016); *всукраїнських*: «Проблеми іноземної філології і перекладу» (Київ, 2015), «Поетика художнього тексту» (Херсон, 2016), «Сучасні орієнтири філологічної науки» (Херсон, 2016), «Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення» (Запоріжжя, 2017).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 12 одноосібних публікаціях автора: у наукових фахових виданнях України – 5 (2,21

др. арк.), у зарубіжних виданнях – 1 (0,67 др. арк.), у збірниках матеріалів конференцій – 6 (1,46 др. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 4,34 др. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками і списками використаної наукової літератури, списками словників, довідкової літератури і джерел ілюстративного матеріалу до кожного з розділів, висновків і додатків. Повний обсяг дисертації становить 380 сторінок, із них 200 – основного тексту, у тому числі 8 таблиць і 5 рисунків. Бібліографія містить 437 джерел, із них 281 позиція – праці вітчизняних і зарубіжних авторів, 127 позицій з яких іноземними мовами, 20 позицій – лексикографічні джерела і 9 позицій – джерела ілюстративного матеріалу.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні засади дослідження лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс у англomовних художніх текстах жанру хоррор»** надано тлумачення ключового у дисертації поняття «саспенс»; виявлено особливості створення атмосфери саспенс у художніх творах жанру хоррор; визначено теоретичні засади когнітивної семантики у дослідженні лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс.

Поняття «саспенс» як фактор інтенсифікації читацького інтересу аналізується дослідниками в двох основних ракурсах: психологічному і наратологічному.

Психологічна концепція саспенсу, у системному представленні Г. В. Лещенко, базується на трьох основних блоках теорій, у кожному з яких увага дослідників концентрується на вивченні певного афективного компонента, якому приписується статус домінантного: у першому блоці (Х. Вулфф, Н. Керролл) це – «невизначеність» (uncertainty): читач відчуває напруженість, коли розв'язка передбачає альтернативу (бажану і небажану); у другому (Ю. Івата, М. Уайд) – «очікування» (expectation): читач перебуває в очікуванні результату подій, що стосуються долі протагоніста, з першого епізоду до моменту презентації небезпечної розв'язки; у третьому (Д. Корж, Л. Мікос) – «емоційна причетність» (emotional investment): у читача виникає парна емоція – страху і надії (fear and hope), що пов'язано з проявом емпатії по відношенню до протагоніста.

У наратологічному трактуванні (Р. Бароні, Д. Лодж, Дж. Томсон, М. Тулан) поняття «саспенс», як узагальнює Г. В. Лещенко, визначається як «емоційний стан» (Р. Герріг), «емоційна реакція на наратив» (Н. Керролл), «емоція, супутня розвитку подій» (Н. Керролл) і розуміється як створення емоційного напруження (Г. В. Лещенко) з метою «інтенсифікації інтересу читача до того, що буде відбуватися далі» (Дж. Доув), як «мистецтво викликати у читача своєрідне занепокоєння (caring) щодо розвитку подальших подій» (М. Роделл).

У літературознавстві під поняттям «саспенс» розглядають художній ефект, спрямований на підтримку реципієнта художнього твору в емоційному стані напруженого очікування (А. Мітта), який трактується двозначно: з одного боку, це – емоційна реакція читача на літературний текст, яка залучає проспективно орієнтовані, конфліктуючі між собою емоції надії та страху, пов'язані з ментальним (cognitive) станом невизначеності, відповідно до можливого вирішення тих чи інших

подій художньої дійсності; з іншого боку, напруженість – це емотивний компонент літературної оповіді, який вибудовує сюжет та окремі сюжетні ходи, завдяки яким розвиток подій набуває конфліктного й альтернативного характеру (Я. К. Маркулан). Науковці (В. Бревер, Р. Герріг, Г. Клор, А. Коллінз) стверджують, що напруження оповідання залишається дієвою навіть тоді, коли непевність нейтралізована, тому що читачі, напевне, знають, якою саме буде розв'язка.

Досліджуючи різновиди наративної напруженості в художньому тексті, Г. В. Лещенко зазначає, що саспенс є наслідком перспекції, зацікавлення – ретроспекції, збентеження – рекогніції.

У текстах різної жанрової приналежності (твори О. Вайлда, М. Волтерс, А. Конан Дойла, А. Крісті, Дж. К. Оутс, М. Спарк, Дж. Фаулза, К. Г. Честертон) саспенс проявляється різною мірою: найбільш характерною вона постає у творах із драматичним сюжетом і в гостросюжетній літературі; як фактор інтенсифікації читацького інтересу саспенс виявляється у всіх видах художнього наративу, а також у нехудожніх типах текстів.

Домінантною ознакою атмосфера саспенс постає у літературному жанрі хоррор, або літературі жахів (С. Кінг, А. Редкліф, М. Стюарт, Г. Уолпол, А. Хічкок), у якій розрізняють три форми (Т. Тодоров): надприродну (у розв'язці твору налічує елемент надприродного, що вважається нереальним, неможливим та ірраціональним), чудесну (надприродні явища – вампіри, демони, вовкулаки та ін. – присутні впродовж усього твору), фантастичну (немає чіткого пояснення ірраціонального, натомість читачу пропонується декілька альтернатив). Базові характеристики, властиві кожному різновиду літератури жахів (М. Бьонемарк, Д. Д. Джонсон С. Т. Джоши, Ю. Івате, М. Касл, Х. Ф. Лоувкрафт, Д. Стрінаті, Т. Тодоров), наближують жанр хоррор до схожих жанрів фентезі, наукової фантастики та трилеру, що робить неможливим надання визначення, яке б відрізняло та виокремлювало жанр хоррор від зазначених подібних жанрів.

Сучасний жанр англо-американської белетристики хоррор (Р. Герріг, Н. Керолл, М. Класен, Л. Мікос) черпає своє історико-літературне коріння ще з англійського преромантизму, а його прообразом являється готичний роман кінця XVIII ст., який зародився в період англійського преромантизму і у той час займав граничну позицію між епохами Просвітництва та Романтизму.

У другому розділі **«Методологічні підвалини дослідження лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс у англійських художніх текстах жанру хоррор»** визначено методологічну базу, яка охоплює методи літературознавчого, лінгвістичного і концептуального аналізу; розроблено авторську методику поетапного аналізу лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс у англійських художніх текстах жанру хоррор, яка базується на методологічних засадах поетико-когнітивного аналізу художнього тексту.

На першому етапі дослідження було використано загальнонаукові методи *індукції* і *дедукції*, емпірико-теоретичні методи *аналізу* і *синтезу* для оцінки зарубіжних і вітчизняних психологічних і психолінгвістичних, культурологічних і філософських, літературно-критичних і лінгвістичних наукових праць із метою визначення комплексного поняття «саспенс», що характеризує ступінь наративного

напруження, створюваного двома модусами оповідання: стратегічною неповнотою (заснованою на невизначеності, що викликає у читача стан цікавості) і стратегічним відкладанням (пов'язаним із передчуттям / очікуванням).

На другому етапі дослідження методологічні засади лінгвопоетики із залученням методології літературознавства, зокрема методів *філологічного, компаративного, герменевтичного* аналізу, а також загальнонаукові методи *спостереження, опису, систематизації* і *зіставлення* уможливили надання жанрової характеристики англomовних художніх творів жанру хоррор, визначення чинників і складників атмосфери саспенс і виявлення особливостей її створення у досліджуваних творах. Отже, найважливішою категорією естетики цього жанру вважається саме жах, відчуття якого є основною «приманкою» для читача, яка тримає реципієнта в стані сюжетного напруження та переживання і створюється у художніх творах жанру хоррор різними прийомами: використанням ірреального елемента, викриттям причин виникнення й описом різноманітних проявів жаху, особливою композицією і введенням образів, що підсилюють емоційний вплив на читача, та використанням відповідних стилістичних засобів.

На третьому етапі дослідження шляхом *контекстуально-інтерпретаційного* аналізу англomовних художніх текстів жанру хоррор було виокремлено текстові фрагменти – **напружено марковані контексти** (далі НМК), у яких у будь-який спосіб створено атмосферу саспенс (далі АС) – наративне напруження, спрямоване на підтримку реципієнта художнього тексту в емоційному стані напруженого очікування з метою інтенсифікації інтересу читача до того, що буде відбуватися далі. У тексті створення АС може зумовлюватися: згадкою про щось надприродне (вампірів, демонів, вовкулаків та ін.), викриттям причин виникнення й описом різноманітних проявів жаху: жаху як попередження смерті, жаху як передчуття болю та недуги тощо, наприклад: *I would have got out to make certain on the point, but some leaden lethargy seemed to chain my limbs and even my will* (“Dracula”).

У результаті проведення суцільної вибірки із аналізованих художніх текстів загальним обсягом 2140 сторінок було виокремлено 3626 НМК. Характер текстової репрезентації АС зумовлює класифікацію виокремлених НМК залежно від *тематики* текстового способу створення АС та *обсягу контексту*.

Залежно від **тематики** текстового способу, АС, створена в НМК, може бути пов'язана з:

→ **людиною**, її фізіологічним чи психологічним станом, наприклад: *The rush of blood without control drained her heart, and a moment of unconsciousness supervened so that everything, as it were, turned black* (“The Doll”);

→ **природним явищем**, наприклад: *The storm was fearful, and as it boomed loudly among the chimney pots, it made me shudder. When a sharp puff came it seemed to be like a distant gun* (“The Mist”);

→ **надприродним явищем**, наприклад: *What scared him most about the intruder was not its monstrous and alien appearance, not its fierce hostility, <...> not its rodent-like size that triggered primal fears, and not even the fundamental mystery of its very existence. What sent chills up the hollow of Tommy's spine and squeezed more cold sweat from him was the new realization that the thing was highly intelligent* (“Tick Tock”).

Залежно від **обсягу** НМК, у якому розкривається одна тема, виділено:

→ **пропозитивні** НМК, обсяг яких дорівнює одному реченню (простому або складному), наприклад, опис фізіологічного стану героїні, зумовлений виглядом кривавої ляльки (тема НМК «людина»): *The flow of her blood was interrupted, it froze, there came icy terror into her heart, her normal mechanism failed for a moment, she fainted* (“The Doll”);

→ **компаративні** НМК, обсяг яких охоплює два-три речення, наприклад, композитний НМК – *The thing in the coffin writhed, and a hideous, blood-curdling screech came from the opened red lips. The body shook and quivered and twisted in wild contortions. The sharp white teeth champed together till the lips were cut, and the mouth was smeared with a crimson foam* (“Dracula”) – складається з трьох речень, у яких майже кожне слово створює огидну картину жахливих дій незрозумілої істоти у труні, що не має раціонального пояснення (тема НМК «надприродне явище»);

→ **дискурсивні** НМК, які складаються з низки пропозитивних НМК, що формують мікротекст. Наприклад, у дискурсивному НМК, який нараховує п'ять речень, створення АС пов'язано з описом бурі (тема НМК «природне явище»): *Then without warning the tempest broke. With a rapidity which <...> seemed incredible, and even afterwards is impossible to realize, the whole aspect of nature at once became convulsed. The waves rose in growing fury <...> till in a very few minutes the lately glassy sea was like a roaring and devouring monster. White-crested waves beat madly on the level sands and rushed up the shelving cliffs. Others broke over the piers, and <...> swept the lanthorns of the lighthouses <...>* (“Dracula”).

Аналіз НМК за обсягом показав тенденцію кількісного зростання контекстів від пропозитивних до дискурсивних у розкритті таких тем, як: «природне явище» (239 пропозитивних НМК, 29,8%; 377 композитних НМК, 30,3%; 529 дискурсивних НМК, 32,9%) і «надприродне явище» (382 пропозитивних НМК, 47,7%; 454 композитних НМК, 36,4%; 945 дискурсивних НМК, 59,8%). Серед НМК за темою «людина» превалюють композитні контексти – 414 НМК (33,3%), а дискурсивні є найменш кількісними – 115 НМК (7,3%). Аналіз НМК за змістом (тематикою) продемонстрував значне превалювання НМК, темою яких є «надприродне явище», що простежується у всіх типах контекстів – пропозитивних (382 НМК, 47,7%), композитних (454 НМК, 36,4%) і дискурсивних (945 НМК, 59,8%). Отже, створення АС у англомовних художніх текстах жанру хоррор пов'язано більшою мірою з тим, що вважається нереальним, неможливим та ірраціональним.

На четвертому етапі дослідження виявлено способи лінгвальної репрезентації АС у англомовних художніх текстах жанру хоррор. Загальнонаукові методи *індукції* і *дедукції*, емпірико-теоретичні методи *аналізу* й *синтезу*, а також спеціальні лінгвістичні методи *семантичного, компонентного, дескриптивного* і *лінгвостилістичного* аналізу застосовано для виокремлення **вербальних репрезентантів атмосфери саспенс** (далі ВРАС) – слів і словосполучень, у семантичній структурі яких, шляхом спеціальних лінгвістичних методів *семантичного* і *компонентного* аналізу, виявлено аксіологічно забарвлені семи на позначення чогось / когось негативного – неприємного, огидливого, жахливого тощо, що репрезентує АС. Наприклад, наявність відповідних компонентів значення

у семантичній структурі іменника *horror* – “an intense feeling of fear, shock, or disgust” (The Oxford Advanced Learner's Dictionary), “an intense painful emotion of fear or repugnance; an intense dislike or aversion; an abhorrence; an intense anxiety or a nervous depression” (The Allwords Multilingual Dictionary) – дозволяє вважати цей іменник одним із 5847 ВРАС, які вживаються у 3626 НМК для створення АС.

Контекстна реалізація ВРАС у різних типах НМК є різною, що зумовлюється обсягом контексту. Найменшу кількість ВРАС виявлено у пропозитивних НМК: тема «людина» – 314 ВРАС, 22,3%, тема «природне явище» – 423 ВРАС, 23,5%, тема «надприродне явище» – 1080 ВРАС, 41%). Найбільша кількість ВРАС – у дискурсивних НМК: тема «людина» – 649 ВРАС, 46%, тема «природне явище» – 675 ВРАС, 37,5%, тема «надприродне явище» – 738 ВРАС, 28%.

На четвертому етапі дослідження також відбувається класифікація всіх 5847 ВРАС за декількома критеріями, а саме: за структурою і компонентним складом, за частиномовною належністю і типом значення. Структурно-семантичні параметри ВРАС та особливості їх функціонування в НМК уможливили моделювання ядерної, навколоядерної і периферійної зони семантико-асоціативного поля вербальних репрезентантів АС (результати аналізу викладено у третьому розділі).

Наступні етапи дослідження ґрунтуються на методологічних засадах лінгвокогнітології, зокрема методиках *концептуального* аналізу, для моделювання концептуальної системи англomовних художніх творів жанру хоррор (п'ятий етап) із залученням методики *реконструкції* та *ідентифікації* художніх концептів (В. Г. Ніконова) і побудови концептуального простору АС (шостий етап) із метою експлікації глибинного, концептуального змісту англomовних художніх текстів жанру хоррор із використанням методики *когнітивного моделювання* концептуального простору, який складається з поняттєво-ціннісного й образно-ціннісного шарів (результати аналізу викладено у четвертому розділі).

У третьому розділі «**Лексична номінація атмосфери саспенс у англomовних художніх текстах жанру хоррор**» охарактеризовано вербальні репрезентанти атмосфери саспенс у напружено маркованих контекстах залежно від їхніх структурно-семантичних параметрів; побудовано асоціативно-змістове поле різнорівневих вербальних репрезентантів атмосфери саспенс.

Структурно-семантична характеристика ВРАС передбачає врахування їхніх структурних і семантичних параметрів, що зумовлює відповідні класифікації.

Аналіз **структури ВРАС** здійснюється за такими критеріями, як: лексико-граматичні параметри слів-компонентів ВРАС і компонентний склад ВРАС.

За **лексико-граматичними** параметрами ВРАС (частиномовною належністю слів-компонентів у складі ВРАС) розрізняємо предметну, процесуальну і ознакову лексичну номінацію.

А. Предметна лексична номінація – іменникові ВРАС (566; 16,3%), серед яких: конкретні загальні іменники на позначення *причини створення атмосфери саспенс* (надприродне явище, природне явище, людина), наприклад: *One cannot even say that the ghost attacks the mind, because <...> there is not one iota of belief in ghosts* (“The Haunting of Hill House”); абстрактні загальні іменники на позначення *різних проявів емоційного стану* (страху, напруження, збудження, занепокоєння,

невпевненості, передчуття), у якому перебуває художній персонаж під впливом АС, описаної у НМК, наприклад: *Her eyes were mad with terror* (“Dracula”). Значне превалювання за кількістю ВРАС групи конкретних загальних іменників на позначення надприродного явища як причини створення АС і групи абстрактних загальних іменників на позначення страху як прояву емоційного стану надає підстави зрозуміти онтологію АС у англомовних художніх текстах жанру хоррор.

Б. Процесуальна лексична номінація – дієслівні, прикметникові і дієприкметникові ВРАС (1414; 34,5%), при цьому **дієслівні ВРАС** (149; 24,2%) виражають: (а) дії, що **спричиняють атмосферу саспенс** (*to kill* ‘убивати’, *to strangle* ‘душити’), наприклад, у дискурсивному НМК – *Stop him. He's trying to kill me! <...> Oh, stop him!* she wept. <...> (“The Exorcist”) – передчуття Реганою смерті спричиняє її стан сильного емоційного напруження; і (б) дії, що виражають **наслідки атмосфери саспенс**, які проявляються у зміні фізичного стану (*to shrink* ‘зморщуватися’, *to twist* ‘скручуватися’), зміні психофізіологічного стану (*to quiver* ‘тремтіти’, *to shudder* ‘здрігатися’, *to stiffen* ‘заціпеніти’), зміні емоційного стану (*to implore* ‘молити’, *to shriek* ‘кричати’, *to weep* ‘плакати’). Наприклад, у композитному НМК – *The skin held a sudden pallor beneath the flush and something contradicted the blazing eyes, something seemed to shrink*. (“The Doll”) – компоненти значення дієслівного ВРАС *to shrink* ‘зморщуватися’ – “become or make smaller in size or amount; contract or cause to contract; move back or away, especially because of fear or disgust” (The Oxford Advanced Learner's Dictionary) – свідчать про зміну фізичного стану кривавої ляльки, що шокує мадам Джоску, і тим самим створює АС.

Прикметникові (46; 35,8%) і **дієприкметникові ВРАС** (дієприкметники минулого часу: 56; 15,6%) виконують функцію **предиката стану**, позначаючи (а) фізичний стан (*to be physically exhausted* ‘бути фізично знесиленим’, *to be shrunk* ‘бути зморщеним’) або (б) емоційний стан (*to be anxious* ‘бути занепокоєним’, *to be shocked* ‘бути шокованим’) художніх персонажів, зумовлений АС. Наприклад, у пропозитивному НМК – *I was very anxious about him, and I was powerless to act, my feet, and my hands, and my brain were weighted*, <...> (“Dracula”) – у функції предиката стану виступають прикметники *anxious* ‘занепокоєний’ і *powerless* ‘безсилий’, а також дієприкметник минулого часу *weighted* ‘обтяжений’. Значне кількісне превалювання групи дієслівних ВРАС на позначення дії, що спричиняють АС, а також групи прикметникових і дієприкметникових ВРАС на позначення емоційного стану художніх персонажів над іншими групами засобів процесуальної номінації АС засвідчує їх провідну роль у підвищенні ступеню наративного напруження у англомовних художніх текстах жанру хоррор.

В. Ознакова лексична номінація – прикметникові, прислівникові і дієприкметникові ВРАС (535; 49,1%), при цьому **прикметникові** (196; 40,2%) і **дієприкметникові ВРАС** (72; 28,4%) виступають у функції **атрибути** і позначають: ознаку надприродного явища (*muffled* ‘приглушений’, *terrifying* ‘страхотливий’); ознаку природного явища (*ethereal* ‘ефірний’, *untrodden and unfathomed* ‘незвіданий і невимірний’); ознаку людини (*contorting* ‘викривлений’, *massive* ‘масивний’); ознаку різних проявів емоційного стану (*shoked* ‘шокований’, *disturbed* ‘збентежений’). Наприклад, у пропозитивному НМК – *Chris flinched at a*

sound from above, at the voice of the demon, booming and yet muffled, croaking, <...> (“The Exorcist”) – дієприкметникові ВРАС характеризують голос диявола. Превалювання трьох тематичних груп ВРАС (ознака різних проявів емоційного стану, зокрема страху, ознака людини і ознака надприродного явища) надає підстави стверджувати, що джерелом АС у англomовних художніх текстах жанру хоррор є опис різноманітних проявів страху і викриття причин його виникнення, пов’язаних або з чимось ірреальним, таємничим і тому – непізнаним і непереможним, або з чимось реальним, але небезпечним, що загрожує персонажу.

Прислівникові ВРАС (218; 31,6%) виконують функцію *обставини способу дії*, позначаючи ознаку процесуальності: ознаку дії, що спричиняє АС (*alarmingly* ‘загрозливо’, *ceaselessly* ‘безупинно’); ознаку дії, що виражає зміну фізичного стану (*enormously* ‘ненормально’, *harshly* ‘різко’); ознаку дії, що виражає зміну психофізіологічного стану (*disturbingly* ‘збентежено’, *distractedly* ‘несамовито’); ознаку дії, що виражає зміну емоційного стану (*hopelessly* ‘безнадійно’, *madly* ‘шалено’); ознаку фізичного стану (*brokenly* ‘уривчасто’); ознаку емоційного стану (*irritably* ‘роздратовано’, *sharply* ‘різко’). Наприклад, *I grew dreadfully afraid, and the horses shared my fear* (“Dracula”). Кількісне превалювання трьох тематичних груп засобів прислівникової номінації ознаковості АС (прислівників на посилення ознаки дій, що виражають зміну психофізіологічного й емоційного стану, і ознаки емоційного стану) продовжує намічену тенденцію: напружений психофізіологічний та емоційний стан художнього персонажу, якому загрожує небезпека, створює атмосферу нагнітання страху перед невідомим, тобто АС.

За **компонентним складом** (кількістю слів-компонентів у складі ВРАС) розрізняємо: (а) *просту лексичну номінацію* – однокомпонентний ВРАС, виражений будь-яким засобом предметної, процесуальної або ознакової лексичної номінації, що є достатнім для репрезентації АС у пропозитивному, композитному або дискурсивному НМК; (б) *складну лексичну номінацію* – дво- або багатокомпонентний ВРАС, виражений словосполученням, кожний компонент якого є будь-яким засобом або предметної, або процесуальної, або ознакової лексичної номінації; (в) *комплексну лексичну номінацію* – текстовий фрагмент, утворений низкою пропозитивних НМК, об’єднаних одною темою, тобто це – дискурсивний НМК, що репрезентує АС. Наприклад, у пропозитивному НМК – *The eyes gleamed fiercely, unblinking and a yellowish saliva dribbled down from a corner of her mouth to her chin* (“The exorcist”) – прислівник *fiercely* ‘люто, несамовито’ на позначення ознаки дії, яка виражає зміну емоційного стану, своїм різко негативним значенням – “in a savagely violent or aggressive manner” (The Oxford Advanced Learner's Dictionary) – створює відштовхуючий образ людини, яка під дією жахливої, невідомої сили диявола нагнітає страх на головного героя Караса.

Аналіз **семантики ВРАС** уможливив їх розподіл у дві групи: засоби *категоріальної лексичної номінації* (471; 28,5%), які позбавлені будь-яких відтінків конотації і вживаються у НМК разом із засобами *диференційної лексичної номінації* (3288; 73,5%), які, залежно від актуалізації у їхній семантичній структурі одного із системно-зумовлених складників конотативного аспекту значення – емотивного, оцінного й образного, поділяються на: (а) засоби *експресивно-оцінної*

лексичної номінації (1187; 46,3%), у семантичній структурі яких аксіологічно забарвлені семи виражають лише негативну оцінку, що характеризує АС як негативне явище у всіх його проявах – причинах його виникнення, способах його реалізації і його результатах; (б) засоби **експресивно-емотивної лексичної номінації** (779; 30,3%), які виражають негативні емоції, наприклад, *horror* ‘жах’ – “a feeling of great shock, fear, and worry caused by something extremely unpleasant” (Oxford Thesaurus of English) у пропозитивному НМК – *That the kind of horror here treated is purely spiritual <..> the solution of which might afford some probable insight into our ante-mundane condition* (“The Dunwich Horror”); (в) засоби **образної лексичної номінації** (1072; 14,7%), серед яких виділяємо епітети (*devilish passion* ‘диявольська пристрасть’, *the howling winter night* ‘завиваюча зимова ніч’), образні порівняння і метафори, основою яких є такі когнітивні процеси, як порівняння, подібність, тотожність, що встановлюються між гетерогенними сутностями різної природи – істотами та неістотами. Наприклад, у композитному НМК – *Chris stood rooted to the ground in horror, frozen, <..> as again the demonic, loud laugh cackled joyously* (“The Exorcist”) – здійснюється аналогія між людиною, зокрема зміною її психофізіологічного стану як наслідок АС, і рослиною.

Системність мови проявляється у структурній організації мовних елементів, зокрема в польовій. У комунікативній стилістиці художнього тексту ефективним прийомом структурування мовних засобів, які відбивають авторський ідіостиль, є моделювання асоціативно-сміслового поля (Н. С. Болотнова, О. В. Орлова), семантико-асоціативного поля (Я. В. Бойко) тощо. Враховуючи специфіку ВРАС у англійських художніх текстах жанру хоррор, зумовлену їхніми лексико-граматичними параметрами, компонентним складом і типом значення, вважаємо найбільш доцільним способом їх моделювання у вигляді **асоціативно-змістового поля** (далі АЗП), яке розуміємо як систематизовану сукупність різнорівневих ВРАС – простих, складних і комплексних, які позначають об’єкти і явища, дії і стани та їхні ознаки, що *асоціюються* з поняттям «саспенс» і розкривають його зміст.

Іменем поля обрано лексему *suspense* ‘саспенс’, значення якої найповніше відображає зміст багатоаспектного поняття «саспенс» і, відповідно, зміст усього АЗП. **Додаткові поняттєві складники** саспенсу виявляються шляхом добору **синонімів** до архілексеми *suspense*, а саме: *anxiety* ‘тривожність’, *tension* ‘напруга’, *trouble* ‘неспокій’, *worry* ‘хвилювання’, *fright* ‘страх’, *scare* ‘паніка’. АЗП *suspense* ‘саспенс’ представлено як єдність структурних компонентів поля – ядерної, навколоядерної і периферійної зон, визначення яких зумовлено різною роллю змістових складників поля – ВРАС – у розкритті інтегрального поняття «саспенс».

Складниками **ядерної зони** АЗП *suspense* ‘саспенс’ визначено засоби **простой і складной диференційной** (емотивної та оцінної) лексичної номінації предметності, процесуальності й ознаковості, а також **складной диференційно-категоріальной** лексичної номінації предметності, процесуальності й ознаковості, оскільки саме такі ВРАС систематично використовуються для виконання функцій поля і є його найбільш характерними репрезентантами.

Навколоядерну зону АЗП *suspense* ‘саспенс’ формують засоби **складной диференційной** (образної) номінації АС, серед яких провідне місце посідають

негативно забарвлені епітети на позначення суб'єктивно-оцінного ставлення до ознаки надприродного явища, ознаки природного явища, ознаки людини й ознаки різних проявів емоційного стану, наприклад, метафора, епітет і образне порівняння у пропозитивному НМК: *The waves rose in growing fury, <..> till in a very few minutes the lately glassy sea was like a roaring and devouring monster* (“Dracula”).

Периферійну зону АЗП *suspense* ‘саспенс’ формують засоби *простої категоріальної номінації*, які у дискурсивних НМК виражають *комплексну лексичну номінацію* предметності, процесуальності й ознаковості і своїми денотативними значеннями номінують реальну або нереальну ситуацію, що створює небезпеку або загрожує художньому персонажу, наприклад: *Then it began to dawn upon me that the air was heavy, and dank, and cold. The clouds twisted and rolled, now black, now purple, now veined, now black again* (“Dracula”).

У четвертому розділі «**Концептуалізація атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор**» ідентифіковано художні концепти атмосфери саспенс (далі ХКАС) і змодельовано концептуальну систему, яка складається з двох концептуальних доменів як основи поняттєво-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE ‘САСПЕНС’; концептуальну інформацію й асоціації щодо атмосфери саспенс у колективному уявленні й авторському розумінні, вилучено шляхом фреймового моделювання поняттєво-ціннісної площини і конструювання базових і поетично переосмислених концептуальних метафор у складі образно-ціннісної площини концептуального простору SUSPENSE ‘САСПЕНС’.

Процедури ідентифікації ХКАС враховують різні типи зв'язків – семантичні (на основі відношень ідентичності / тотожності, аналогічності / схожості / подібності, гіперо-гіпонімічних відношень і причиново-наслідкових відношень) або асоціативні – між імовірним іменем ХКАС і різнорівневими ВРАС, якими постають слова (проста лексична номінація), словосполучення (складна лексична номінація) і фрагменти тексту (комплексна лексична номінація). Наприклад, стан страху може виражатися компонентами синонімічного ряду – *apprehension* ‘побоювання’, *dread* ‘страх’, *fright* ‘переляк’, *horror* ‘жах’, *scare* ‘переляк’, *shock* ‘шок’, *terror* ‘терор’ (АВВУУ), які перебувають у відношеннях аналогічності / схожості / подібності. Домінантою синонімічного ряду є стилістично нейтральне слово *fear* ‘страх’, яке й обирається як найменування ХКАС FEAR ‘СТРАХ’ у пропозитивному НМК – *He had evidently, as the doctor said, fallen back in the seat in some sort of fright, for there was a look of fear and horror on his face that the men said made them shudder* (“The Exorcist”).

У результаті проведених процедур *семантико-когнітивного* аналізу різнорівневих ВРАС ідентифіковано 70 ХКАС, системна сукупність яких формує концептуальний простір SUSPENSE ‘САСПЕНС’, у якому виділяємо поняттєво-ціннісну й образно-ціннісну площини, процедури моделювання яких є різними, що багато в чому зумовлено характером концептуальної інформації.

Концептуальна інформація, структурована у поняттєво-ціннісній площині, розкривається шляхом моделювання фрейму, який складається з ментальних одиниць вищого рівня абстракції – двох концептуальних доменів (далі КД) – КД

«Причини атмосфери саспенс» і КД «Наслідки атмосфери саспенс», кожен з яких формується з парцел (двох або трьох, відповідно) як сукупності ХКАС.

КД «Причини атмосфери саспенс» нараховує 30 ХКАС (42,8%) у 961 НМК (47,8%), які угруповуються у дві парцели – «Надприродне явище» (7 ХКАС) і «Природне явище» (23 ХКАС), у яких розкривається поняттєво-ціннісна інформація про ознаки об'єктів і явищ та їхні дії, які спричиняють АС. Превалювання ХКАС парцели «Надприродне явище» (A THING 'ЩОСЬ', DEMON 'ДЕМОН', DEVIL 'ДИЯВОЛ', MONSTER 'МОНСТР', VAMPIRE 'ВАМПІР', SATAN 'САТАНА', GHOST 'ПРИВИД') над ХКАС парцели «Природне явище» за їх контекстною репрезентативністю засвідчує провідну роль потойбічних сил у розвитку сюжету досліджуваних текстів.

КД «Наслідки атмосфери саспенс» складається з трьох парцел – «Зміна емоційного стану» (4 ХКАС), «Зміна психофізіологічного стану» (26 ХКАС) і «Зміна фізичного стану» (10 ХКАС), які об'єднують 40 ХКАС, у яких структуровано поняттєво-ціннісну інформацію про стан художніх персонажів (емоційний, психофізіологічний, фізичний), спричинений страхітливими ознаками і загрозливими діями надприродних і природних явищ. Значну контекстну репрезентацію ХКАС FEAR 'СТРАХ', а також ХКАС парцели «Зміна психофізіологічного стану» (зокрема, DISTURBANCE 'ХВИЛЮВАННЯ', NERVOUSNESS 'НЕРВОВІСТЬ', PAIN 'СТРАЖДАННЯ', DISGUST 'ОГИДА', TENSION 'НАПРУЖЕННЯ' і STRESS 'СТРЕС') зумовлено вимогами жанру хоррор, спрямованими на підтримку реципієнта художнього тексту в емоційному стані напруженого очікування.

Образно-ціннісний зміст концептуального простору SUSPENSE 'САСПЕНС' розкривається шляхом моделювання концептуальних метафор (далі КМ) – базових і поетично переосмислених, царину мети яких представляє один концепт-референт (*target concept*) – SUSPENSE 'САСПЕНС'.

Розкриття асоціацій щодо поняття «саспенс», укорінених у свідомості сучасної англомовної культурно-етнічної спільноти / узусу, здійснюється шляхом реконструкції базових КМ, у складі яких концепти-кореляти (*source concept*), реконструйовані на основі засобів категоріальної і диференційної (зокрема, експресивно-оцінної та експресивно-емотивної) лексичної номінації, представляють п'ять концептуальних сфер джерела (*range of the source*): «Об'єкт» (7 КМ), «Явище» (23 КМ), «Контейнер / Вмістище» (27 КМ), «Людина» (8 КМ) і «Предмет» (5 КМ).

Семантико-асоціативне осмислення 16-ти КМ, які виявилися провідними у формуванні спектру царини джерела, розкрило узуальні асоціації стосовно явища саспенс, утілені у англомовних художніх текстах жанру хоррор, як *вмістища негативних емоцій* (SUSPENSE IS A CONTAINER OF FEAR) і *почуттів* (SUSPENSE IS A CONTAINER OF DISGUST, SUSPENSE IS A CONTAINER OF DISTURBANCE, SUSPENSE IS A CONTAINER OF NERVOUSNESS, SUSPENSE IS A CONTAINER OF PAIN), спричинених чимось *невідомим* (SUSPENSE IS A THING) і *загрозливим* (SUSPENSE IS THUNDER, SUSPENSE IS LIGHTNING, SUSPENSE IS RAIN, SUSPENSE IS STORM), що *тримає людей у напруженому стані* (SUSPENSE IS EXHAUSTION, SUSPENSE IS STRAIN, SUSPENSE IS STRESS), *пошкоджує* (SUSPENSE IS INJURY, SUSPENSE IS DAMAGE) або *руйнує їх* (SUSPENSE IS DESTRUCTION).

Індивідуально-авторські асоціації стосовно АС структуровано у поетично переосмислених КМ, у складі яких концепти-кореляти (*source concept*) реконструйовано на основі засобів диференційної (образної) лексичної номінації.

Когнітивним підґрунтям 62-х КМ, перетворених від 16-ти базових КМ, які визначено провідними у формуванні спектру п'яти концептуальних сфер джерела базових КМ із концептом-референтом SUSPENSE 'САСПЕНС', постають лінгвокогнітивні механізми перетворення – погіршення, звуження, розширення, перегляду і поєднання як результат дії лінгвокогнітивних операцій *спеціалізації, конкретизації, узагальнення і перспективізації*, серед яких найпродуктивнішим виявився лінгвокогнітивний механізм погіршення як результат дії лінгвокогнітивних операцій *спеціалізації* (14 КМ), наприклад: SUSPENSE IS A THING 'САСПЕНС Є ЩОСЬ' → SUSPENSE IS A COBRA 'САСПЕНС Є КОБРА': *The Regan-thing hissed at him, mad eyes gleaming, head gently undulating like a cobra's* ("The Exorcist") і *конкретизації* (8 КМ), наприклад: SUSPENSE IS A CONTAINER OF FEAR 'САСПЕНС Є ВМІСТИЩЕ СТРАХУ' → SUSPENSE IS A CONTAINER OF GNAWING FEAR 'САСПЕНС Є ВМІСТИЩЕ УЇДЛИВОГО СТРАХУ': *He woke late Friday, clear of head, though sober with a gnawing fear and tremendous sense of responsibility* ("The Dunwich Horror").

Найчастіше авторському переосмисленню піддається базова КМ SUSPENSE IS A CONTAINER OF FEAR 'САСПЕНС Є ВМІСТИЩЕ СТРАХУ' – 23 поетично перетворені КМ.

Асоціативне осмислення царини джерела 23-х КМ розкриває авторські образно-ціннісні асоціації стосовно АС як *нервової напруги* (NERVOUS TENSION) *людини* (HUMANS), *зумовленої її сильним страхом* (GNAWING FEAR, PIERCING TERROR, UTTER HORROR, GODLESS HORROR) *перед божевіллям* (MADNESS), *тортурами* (TORTURE) і *смертю* (DEATH), який *пронизує всю людину* (HORROR IN THE VERY SOUL, HORROR IN THE VERY HEART) і проявляється у її *різко негативному фізичному* (FREQUENT HEART BEATING, SHAKING, HARD BREATHING, CONVULSIONS) і *психофізіологічному* стані (SINKING IN THE HEART, COLDNESS, STIFFNESS, ASPHYXIATION, HELPLESSNESS, PARALYSIS), але є *штучно створеною* (GARMENTS) і *тимчасовою* (VAPOROUS GARMENTS).

ВИСНОВКИ

Проблема лінгвальної репрезентації АС в англomовних художніх текстах жанру хоррор розв'язується у дисертації шляхом *семантико-когнітивного* аналізу ВРАС, моделювання концептуальної системи і вилучення глибинних смислів, закодованих у поняттєво-ціннісній та образно-ціннісній площинах концептуального простору SUSPENSE 'САСПЕНС'.

Особливості текстової репрезентації АС у досліджуваних текстах розкрито у ході виокремлення НМК, у яких причиною створення АС виступає щось або реальне (людина, природне явище), або нереальне (неприродне явище). НМК класифіковано залежно від теми («людина», «природне явище» і «надприродне явище») і від обсягу (пропозитивні, композитні і дискурсивні).

Інвентар ВРАС, вилучених із НМК, систематизовано з урахуванням їхніх характеристик: лексико-граматичних (іменникові засоби лексичної номінації предметності; дієслівні, прикметникові і дієприкметникові засоби лексичної номінації процесуальності; прикметникові, прислівникові і дієприкметникові засоби лексичної номінації ознаковості), структурних (проста, складна і комплексна

лексична номінація) і семантичних (категоріальна і диференційна лексична номінація, зокрема експресивно-оцінна, експресивно-емотивна й образна).

Роль різнорівневих ВРАС у створенні АС у англомовних художніх текстах жанру хоррор є різною: іменникова номінація предметності репрезентує причини створення АС; дієслівна номінація процесуальності називає дії, що створюють АС; прикметникова і дієприкметникова номінація процесуальності позначає їх наслідки (фізичний, емоційний або психофізіологічний стан художніх персонажів); прикметникова і дієприкметникова ознакова номінація указує на певну ознаку об'єкта; прислівникова ознакова номінація – на певний засіб його використання.

ВРАС, диференційовані за типом значення, виражають додаткові ознаки певного емоційного стану. Експресивно-оцінна лексична номінація характеризує АС як негативне явище у всіх його проявах. Експресивно-емотивна лексична номінація описує негативні емоції і почуття, насамперед страх, напруження і збудження, які сприймаються як природна й очікувана реакція художнього персонажа на жахливі предмети, явища та / або ситуації, описані у НМК. Образна лексична номінація виражає образно-ціннісну характеристику надприродного та / або природного явища як чинників АС, а також різних проявів емоційного, психофізіологічного і фізичного стану художнього персонажа як наслідку АС.

Концептуальний простір SUSPENSE 'САСПЕНС' представлено у вигляді двокомпонентної моделі, що зумовлено характером концептуальної інформації.

Національно-культурне знання щодо АС вилучено шляхом фреймового моделювання поняттєво-ціннісної площини, сформованої п'ятьма парцелями у складі двох концептуальних доменів. Встановлено, що причинами створення АС є потойбічні сили (диявол, демони, вампіри, привиди тощо), які своїми страхітливими ознаками і загрозливими діями спричиняють зміни емоційного, психофізіологічного або фізичного стану художніх персонажів, що створює АС.

Національно-етнічні й авторські асоціації щодо АС у англомовних художніх текстах жанру хоррор розкрито шляхом конструювання базових і поетично переосмислених КМ у складі образно-ціннісної площини. Семантико-асоціативне осмислення царини джерела базових КМ, яку формують п'ять концептуальних сфер, виявило узуальні асоціації стосовно АС. Асоціативне осмислення царини джерела поетично переосмислених КМ унаочнило авторські асоціації стосовно АС.

Перспективним видається застосування запропонованої у дисертації методики семантико-когнітивного аналізу лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс у англомовних художніх творах жанру хоррор у дослідженні літературних творів інших родів і жанрів в історичній перспективі.

Основні положення дослідження викладено в одноосібних публікаціях автора:

а) статтях у наукових фахових виданнях України:

1. Божко О. С. Стилiстичні засоби формування атмосфери «саспенс» в англомовних художніх творах жанру «хоррор». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Херсон, 2015. Вип. 24. С. 24—28.
2. Божко О. С. Формування атмосфери «саспенс» у художніх творах жанру «хоррор». Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Одеса, 2017. Вип. 26. С. 144—149.

3. Божко О. С. Лінгвопсихологічні передумови формування атмосфери «саспенс» у літературному жанрі «хоррор». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Херсон, 2017. Вип. 27. С. 192—196.
  4. Божко О. С. Засоби лексичної номінації атмосфери саспенс у художніх творах жанру хоррор. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки». Дрогобич, 2017. Вип. 7. С. 17—19.
  5. Божко О. С. Ідентифікація художніх концептів атмосфери саспенс як складників концептуальної системи художніх творів жанру хоррор. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Одеса, 2017. Вип. 28. С. 90—92.
- б) статтях у зарубіжних фахових виданнях:**
6. Божко О. С. Концептуалізація атмосфери саспенс жанру хоррор. East European Science Journal. Польща, 2017. Вип. 20. С. 23—30.
- в) матеріалах і тезах доповідей на конференціях:**
7. Божко О. С. Мовні засоби сугестивного впливу в художніх творах жанру «хоррор». Проблеми іноземної філології і перекладу: II всеукр. наук.-практ. конф., 16 грудня 2015 р.; матеріали. Київ., 2015. С. 46—48.
  8. Божко О. С. Тлумачення поняття «саспенс» у контексті лінгвістики. Поетика художнього тексту: всеукр. наук. конф., 20 травня 2016 р.; матеріали. Херсон, 2016. С. 4—6.
  9. Божко О. С. Використання тропеїчних засобів у формуванні атмосфери «саспенс». Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві: III міжнар. наук.-практ. конф., 21—22 жовтня 2016 р.; матеріали. Львів, 2016. С. 79—81.
  10. Божко О. С. Мовна репрезентація атмосфери «саспенс» жанру «хоррор». Розвиток філологічних наук: Європейські практики та національні перспективи: міжнар. наук.-практ. конф., 28—29 жовтня 2016 р.; матеріали. Одеса, 2016. С. 34—37.
  11. Божко О. С. Методи дослідження лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс у художніх творах жанру хоррор. Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення : всеукр. наук.-практ. конф., 25—26 серпня 2017 р.; матеріали. Запоріжжя, 2017. С. 56—59.
  12. Божко О. С. Оразно-ціннісний зміст концептуального простору SUSPENSE «САСПЕНС» У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ ХОРРОР. Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії: міжнар. наук.-практ. конф., 13—14 жовтня 2017 р.; матеріали. Львів, 2017. С. 66—69.

АНОТАЦІЯ

Божко О. С. Лінгвальна репрезентація атмосфери саспенс в англomовних художніх творах жанру хоррор: семантико-когнітивний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України, Херсон, 2018.

У дисертації розкрито специфіку лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс в англомовних художніх творах жанру хоррор шляхом комплексного аналізу на текстовому, вербальному та концептуальному рівнях.

Особливості текстової репрезентації атмосфери саспенс проявляються у різних типах напружено маркованих контекстів, класифікованих залежно від теми («людина», «природне явище» і «надприродне явище») і від обсягу (пропозитивні, композитні і дискурсивні), у яких виявляються причини створення атмосфери саспенс. Засоби лінгвальної репрезентації атмосфери саспенс, угруповані залежно від типу номінації (предметної, процесуальної та ознакової), виражають різні характеристики атмосфери саспенс як негативного явища у всіх його проявах.

Концептуальний простір SUSPENSE 'САСПЕНС' утворено сукупністю 70 художніх концептів і представлено у вигляді двокомпонентної моделі. Фреймове моделювання поняттєво-ціннісної площини структурує національно-культурне знання щодо атмосфери саспенс. Конструювання базових і поетично переосмислених концептуальних метафор у складі образно-ціннісної площини розкриває національно-етнічні й авторські асоціації щодо атмосфери саспенс у англомовних художніх текстах жанру хоррор.

Ключові слова: саспенс, лінгвальна репрезентація, художній концепт, концептуальна метафора, концептуальний домен, концептуальний простір.

АННОТАЦИЯ

Божко О. С. Лингвальная репрезентация атмосферы саспенс в англоязычных художественных произведениях жанра хоррор: семантико-когнитивный аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Херсонский государственный университет Министерства образования и науки Украины, Херсон, 2018.

В диссертации раскрыта специфика лингвальной репрезентации атмосферы саспенс в англоязычных художественных произведениях жанра хоррор при помощи комплексного анализа на текстовом, вербальном и концептуальном уровнях.

Особенности текстовой репрезентации атмосферы саспенс проявляются в различных типах напряженно маркированных контекстов, классифицированных в зависимости от темы («человек», «естественное явление» и «сверхъестественное явление») и от объема (пропозитивные, композитные и дискурсивные), в которых определяются причины создания атмосферы саспенс. Языковые средства репрезентации атмосферы саспенс, сгруппированные в зависимости от типа номинации (предметной, процессуальной и признаковой), выражают различные характеристики атмосферы саспенс как негативного явления во всех его проявлениях: причинах возникновения, способах реализации и результатах.

Концептуальное пространство SUSPENSE 'САСПЕНС' образовано совокупностью 70 художественных концептов и представлено в виде двухкомпонентной модели, состоящей из двух плоскостей: понятийно-ценностной и образно-ценностной. Фреймное моделирование понятийно-ценностной плоскости структурирует национально-культурную информацию про саспенс как вместилища негативных эмоций и чувств, вызванных чем-то неизвестным и угрожающим, что держит людей

в состоянии напряжения. Конструирования базовых и поэтически переосмысленных концептуальных метафор в составе образно-ценностной плоскости способствует раскрытию национально-этнических и авторских ассоциаций с атмосферой саспенс, которая рассматривается как резко негативное физическое и психофизиологическое состояние нервного напряжения человека, вызванное сильным страхом, но при этом является искусственно созданным и преходящим.

Ключевые слова: саспенс, лингвальная репрезентация, художественный концепт, концептуальная метафора, концептуальный домен, концептуальное пространство.

RESUME

Bozhko O. S. Lingual Representation of the Suspense atmosphere in English horror fiction: semantic-cognitive aspect – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology, specialty 10.02.04. – Germanic languages. – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, 2018.

The thesis focuses on the linguistic and cognitive specificity of the suspense atmosphere representation in English horror fiction by a complex analysis of verbal and conceptual levels.

The peculiarities of the suspense atmosphere representation are revealed in different types of tension-marked contexts, classified according to the topic (“man”, “natural phenomenon” and “supernatural phenomenon”) and volume (propositional, composite, and discursive), which show the causes of suspense atmosphere creation. The means of suspense atmosphere lingual representation, grouped together depending on the type of nomination (substantive, processive or attributive), express various characteristics of the suspense atmosphere as a negative phenomenon in all its manifestations.

Conceptual space *SUSPENSE* is formed by a unity of 70 literary concepts and is presented as a two-component model, consisting of two planes: notional-evaluative and figurative-evaluative. Frame modeling of the notional-evaluative plane exposes nationally-marked cultural knowledge about suspense. Constructing basic and poetically transformed conceptual metaphors in the figurative-evaluative plane ensures revealing the authors’ associations on suspense atmosphere in English horror fiction.

Key words: suspense, lingual representation, literary concept, conceptual metaphor, conceptual domain, conceptual space.